TIPURI ŞI FORME ALE AGRESIUNII ÎN DREPTUL INTERNAŢIONAL

Valentin ROŞCA*

ABSTRACT:

TYPES AND FORMS OF AGGRESSION IN INTERNATIONAL LAW

War occurs in human history so repetitively that there is a tendency to take it for granted. Like the plague, war would appear every once in a while, leave death and devastation in its wake, and temporarily pass away to return at a later date. There have been suggestions that war falls into the same category of events, considered incapable of legal control but entailing legal consequences. The historical development of responsibility for wars and aggressive acts has seen a shift of focus during the last century. The XX-th century proved that the international community can force the war to be legally controlled and to establish a concrete responsibility for the crime of aggression. The Nurnberg and Tokyo Tribunals proved it. Also the Nurnberg and Tokyo tribunals determined that the crime of aggression require certain government acts.

Therefore, a war of ,,aggression" can only occur if the use of armed force is contrary to international law. Art. 2 (4) of the UN Charter expressly prohibited the use of force in international law. In this case there began to be registered cases for avoiding this rule by using new forms and types of aggression additional to traditional forms of military attacks usually called ,,indirect" aggression, which give rise to problems of very different sizes and affecting some traditional foundations of international law. These attacks range from several types of ideological fight and political and psychological propaganda, by radio, aerial fliers, etc., organization of subversive movements, political in another country, systematic economic strangulation of a system through a trade boycott. In despite the fact that in a contemporary world the methods and forms of armed conflicts changes with a fulminate speed depending on scientific and technical development the international community is pending the entry into force of the official definition of the crime of aggression which is still based on a definition adopted by the General Assembly in Resolution 3314 (XXIX) of 14 December 1974.

Key words*: UN, war of aggression, UN Charter, ,,indirect" aggression, Nurnberg and Tokyo Tribunals, methods and forms of armed conflicts, aggressive acts, ideological fight, political propaganda, psychological propaganda, crime of aggression.*

РЕЗЮМЕ:

ВИДЫ И ФОРМЫ АГРЕССИИ В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ

Война происходит в человеческой истории так многократно, что существует тенденция принимать это как должное. Как чума, война является каждый раз в определенное время, оставляя после себя смерть и разрушения, будучи временно уходящей, она возвращается на более поздний срок. Существует точка зрения, что война попадает в ту же категорию событий, считающихся неспособными к правовому регулированию, но влекущие за собой правовые последствия. Последнее столетие характеризуется смещением акцента на историческое развитие ответственности за войны и агрессивные акты. XX век доказал, что международное сообщество может заставить войну быть юридически управляемой и установить конкретную ответственность за преступление агрессии. Это было доказано Нюрнбергским и Токийским трибуналами. Кроме того, в рамках международных военных трибуналов было установлено, что преступление агрессии требует определенных действий со стороны правительства.

Таким образом, «агрессивная» война может произойти только в том случае, если использование вооруженных сил противоречит международному праву. Ст. 2 (4) Устава ООН запрещает применение

* ***ROŞCA Valentin*** – Magistru în drept, doctorand, Universitatea de Stat din Moldova, Lector (Chişinău, Republica Moldova); ***ROSCA Valentin*** – Master in law, PhD, the Moldova State University, lecture (Kishinev, The Republic of Moldova); ***РОШКА Валентин*** – Магистр права, аспирант, Государственный университет Молдовы, преподаватель (Кишинев, Республика Молдова).

силы в международном праве. В этом случае были установлены случаи, изменить это правило, используя при этом новые формы и виды агрессии в дополнение к уже существующим традиционным формам военного нападения. Подобные случаи приводятся в действие, используя иную форму агрессии - «косвенную агрессию», которая в силах создать проблемы самого разного масштаба и влияющие на некоторые традиционные основы международного права. Эти нападения классифицируются по нескольким типам как: идеологическая и политическая борьба, психологическая пропаганда через радио и листовки и т.д., организации движения для подрыва политического устройства в другой стране, систематическое экономическое удушение системы через торговые бойкоты. Но, несмотря на то, что в современном мире методы и формы ведения вооруженных конфликтов изменяются с быстрой скоростью в зависимости от научно-технического развития, международное сообщество до сих пор так и не разработало официального определения преступления агрессии, которое по-прежнему базируется на определении, принятым Генеральной Ассамблеей на основе резолюции 3314 (XXIX) от 14 декабря 1974 года.

Ключевые слова: *ООН, война, преступление агрессии, «косвенная» агрессия, Устав ООН, Нюрнбергский и Токийский трибуналы, идеологическая борьба, политическая борьба, акты агрессии.*

Cuvinte-cheie: *ONU, război, crima de agresiune, agresiune „indirectă", Carta ONU, tribunalele de la Nuernberg şi Tokyo, luptă ideologică, propagandă politică, acte de agresiune.*

Nu există nici un motiv de a crede în ideea că naţiunile lumii nu ar putea din punct de vedere teoretic, să ajungă la un compromis cu privire la conceptele de „invazie", „atacuri armate". Diferenţele sunt în primul rând de ordin obiectiv, în special, politice şi ideologice, dar nicidecum de ordin logic.[1] Asemenea dezacorduri de bază pot fi reflectate în definiţii vagi, ambigue şi incerte. Prin intermediul acestor definiţii „incomplete" se obţine o libertate de acţiune eficientă sau refuzul de a încredinţa luarea unei decizii în acest sens de către o autoritate imparţială şi neutră.

Această problematică este întâlnită în cazul definirii agresiunii şi stabilirii formelor şi tipurilor de acte agresive în dreptul internaţional.

Definiţia agresiunii cu caracter de universalitate a fost realizată sub auspiciile Organizaţiei Naţiunilor Unite (ONU), fiind definită agresiunea armată, care are caracter de recomandare şi nu produce efecte juridice.[2] Rezoluţiile iniţiale ale Adunării Generale a ONU din 1946, inspirate din lucrările Tribunalului de la Nuernberg, luau în consideraţie crearea unui cod al crimelor internaţionale, incluzând şi cea mai gravă infracţiune – agresiunea. După un sfert de secol de dezbateri şi discuţii continue Comitetul Special al ONU pentru definirea agresiunii a ajuns la consens prin adoptarea definiţiei agresiunii în 1974.[3] Definiţia inserată în rezoluţia 3314 (XXIX) din 14.12.1974 începe prin afirmarea că „folosirea primară a forţei armate de către un stat este în contradicţie cu Carta ONU" şi constituie o probă *prima facie* de agresiune.[4] Aceasta oarecum face o limitare în măsura în care prima utilizare a forţei de către un stat nu ar fi agresiune cu excepţia cazurilor aplicării acesteia într-un mod compatibil cu cap. VII din Carta ONU. Definiţia din 1974 enumeră anumite acte, care săvârşite cu prioritate în timp constituie acte de agresiune. Această enumerare nu are caracter exhaustiv ci doar unul explicativ, lăsând în sarcina Consiliului de Securitate al ONU să completeze lista actelor concrete enumerate.[5] De asemenea, dificultatea definirii agresiunii şi, concomitent, stabilirea unei liste exhaustive de tipuri de acte care pot fi calificate drept acte de agresiune este prezentă şi în cazul adoptării şi punerii în aplicare a Statutului Curţii Internaţionale Penale (CIP). Art. 5, al. 1 din Statutul CIP stabileşte categoriile de crime care cad sub jurisdicţia Curţii, şi anume, crima de genocid; crime împotriva umanităţii; crime de

[1] Lori F. Damrosch, Louis Henkin, Richard Crawford Pugh, Oscar Schachter, Hans Smit. International Law. Cases and Materials. Forth Edition. American Casebook Series. 2001, p. 943.

[2] Roşca Valentin. Principiul nerecurgerii la forţă sau la ameninţarea cu forţa: evoluţie şi codificare. Chişinău. În: Revista ştiinţifică Studia Universitatis. Seria ştiinţe sociale. 2010, nr. 8 (38). p. 98.

[3] Benjamin B. Ferencz. *Enabling the International Criminal Court to Punish Aggression*. [On-line]: http://www.benferencz.org/index.php?id=4&article=5). (Vizitat la: 5.04.2012).

[4] General Assembly Resolution 3314 (XXIX). 14 December 1974. Definition of Aggression. [On-line]: http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/r29.htm. (Vizitat la: 5.04.2012).

[5] Roşca Valentin. *Op. cit.*, p. 98.

război; crima de agresiune. La rândul său, Curtea Internaţională Penală îşi va exercita jurisdicţia asupra infracţiunii de agresiune din momentul în care va fi adoptată o prevedere în conformitate cu art. 121 şi 123, care va defini agresiunea şi va stabili condiţiile în care Curtea Internaţională de Justiţie îşi va exercita jurisdicţia în legătură cu această infracţiune.[6]

În cadrul tribunalelor de la Nuernberg şi Tokyo a fost determinat faptul că, crima de agresiune solicită anumite acte guvernamentale („agresiunea" împotriva unui alt stat). Prin urmare, un război de „agresiune" poate avea loc numai dacă folosirea forţei armate contravine dreptului internaţional. De asemenea, este necesară o folosire intensă a forţei armate. Astfel, întru calificarea crimei de agresiune, folosirea forţei trebuie să atingă un anumit nivel şi intensitate.[7]

Adiţional problematicii stabilirii actului şi intensităţii forţei referitoare la agresiune mărul discordiei în procesul definirii agresiunii a reprezentat identificarea tipurilor şi formelor acesteia. A constituit o dificultate în ce priveşte încercările de a include în calitate de acte de forţă ilegală agresiunea directă şi indirectă şi de a stabili drept agresiune atacurile economice şi sociale. De exemplu, cei care susţin ideea „războaielor de eliberare naţională", nu ar fi de acord ca ajutorul străin pentru astfel de războaie să fie calificate ca o formă de agresiune indirectă.

În doctrină, de asemenea, sunt întâlnite diverse opinii referitor la identificarea tipurilor şi formelor de agresiune. Nu există o poziţie concretă care ar aduce la un numitor comun în acest context.

În opinia lui Şarmazanaşvili G. V. agresiunea poate fi comisă sub patru forme: militară, indirectă, economică şi ideologică.[8] Dânsul consideră că cea mai periculoasă dintre toate formele de agresiune pentru cauza menţinerii păcii şi securităţii internaţionale este cea armată/militară. Cu toate că, Şarmazanaşvili G. V. nu neagă faptul că celelalte forme la fel conţine un pericol pentru pace.[9] Reşetov I. A. susţine că atacul armat este cea mai gravă formă a agresiunii militare.[10]

Stabilirea periculozităţii pentru comunitatea internaţională a unor tipuri de acte de agresiune mereu a fost o sarcină dificilă. Am putea spune, că în unele perioade ale istoriei contemporane acest lucru s-a părut a fi practic imposibil de realizat. Astfel, până în prezent nu există o poziţie unică *vis-a-vis* de o listă concretă a formelor şi tipurilor de agresiune.

În premieră definirea agresiunii purcede prin Convenţiile de definire a agresorului din 1933. Caracteristic pentru aceste convenţii este că nu este prezentă o definiţie expresă a agresiunii. Art. 2 al Convenţiei de la Londra din 3 iulie 1933 stabileşte că „…agresor va fi considerat statul care primul va comite următoarele acţiuni…".[11] În acelaşi context, în acea perioadă era promovată ideea scoaterii în afara legii a războiului în calitate de instrument naţional (Ex. Pactul Briand-Kellog din 1928). Drept rezultat, procesul de codificare a agresiunii şi a actelor care pot fi calificate drept acte de agresiune erau în conexiune directă cu conceptul războiului sau la general a utilizării forţei în dreptul internaţional. Astfel, Convenţia de la Londra din 3 iulie 1933 considera drept agresiune săvârşirea următoarelor fapte bazate pe forţă[12]:

- declaraţia de război, invadarea cu forţele armate, cu sau fără declaraţie de război, a teritoriului unui alt stat;
- invazia cu forţele terestre, navale sau aeriene, cu sau fără declaraţie de război, a teritoriului, navelor sau aeronavelor altui stat;
- blocarea navelor, coastelor sau porturilor unui alt stat;
- acordarea de sprijin grupurilor înarmate formate pe teritoriul unui alt stat sau refuzul, în pofida cererii statului invadat, de a lua pe teritoriul

[6] Diana Sârcu-Scobioală, Irina Lupuşor, Eugenia Goncearova. Jurisdicţia internaţională penală. Chişinău: CEP-USM, 2008, p. 127.

[7] Roşca Valentin. Noile Forme de agresiune în contextul schimbării geopoliticii în Europa de Sud-Est. Impactul pentru Republica Moldova. Materialele Conferinţei Ştiinţifice Internaţionale a tinerilor cercetători. Ediţia a IV-a, Chişinău, 16 aprilie 2012, p. 186.

[8] Шармазанашвили Г. В. От права войны к праву мира. Москва: Издательство «Международные отношения», 1967, с. 119.

[9] Ibidem., p. 119.

[10] Решетов Ю. А. Борьба с международными преступлениями против мира и безопасности. Москва: Издательство «Международные отношения», 1983, с. 80.

[11] Convention for the Definition of Aggression (London, 3 July 1933). [On-line]: http://www.iilj.org/courses/documents/ConventionontheDefinitionofAggression.pdf. (Vizitat la: 12.07.2012).

[12] Dr. Vasile Creţu. Nerecurgerea la forţă în relaţiile internaţionale: Bucureşti. Editura politică, 1978, p. 111.

său toate măsurile care-i stau în putere pentru a lipsi acele grupuri de orice ajutor sau protecţie.[13]

Aceste categorii de acte de agresiune în mare parte au rămas intacte şi au fost preluate în proiectele de definiţie a agresiunii în perioada postbelică.[14] De asemenea, Vasile Creţu scoate în evidenţă realităţile internaţionale care au adus în prim plan noi forme de folosire a forţei armate care şi-au dovedit periculozitatea şi care ar putea fi calificate în calitate de acte de agresiune:

- folosirea armelor de distrugere în masă (armele atomice, bacteriologice, chimice, etc.);
- utilizarea forţelor armate aflate pe teritoriul altui stat prin violarea condiţiilor fundamentale ale acordurilor în baza cărora are loc staţionarea lor ori menţinerea acestor forţe armate peste termenul stipulat în asemenea acorduri.[15]

Actele incluse atât în definiţia din Convenţia din 3 iulie 1933, cât şi în negocierile ulterioare din perioada postbelică sunt acte de agresiune armate care în marea lor majoritate sunt aplicate direct prin diferite acţiuni/metode militare. Anterior a fost menţionat despre propunerile lui Vasile Creţu, în contextul noilor realităţi internaţionale, privind completarea listei actelor de agresiune adiţional celor cunoscute. Cu toate acestea, noile tipuri de acte de agresiune, de asemenea, reprezintă acţiuni care implică forţa armată.

În acest context, îşi găsesc plauzibilitatea identificării unei forme adiţionale de agresiune – **agresiunea armată indirectă**.

În practică încercarea de a include această formă de agresiune, adiţional celei directe (armate), este întâlnită în cadrul lucrărilor aceleiaşi Comisii pentru Drept Internaţional. Propuneri în acest sens, în dependenţă de circumstanţele existente, aveau la bază termeni şi idei diferite. Se pare că în centrul atenţiei în această problemă a apărut din nou divergenţele ideologice din timpul Războiului Rece.

Prin proiectul sovietic se propunea ca în categoria actelor de agresiune armată indirectă să se includă întrebuinţarea forţei armate constând din trimiterea pe teritoriul altui stat a unor bande înarmate, a mercenarilor, teroriştilor sau sabotorilor, ca şi recurgerea la orice alte forme de activitate subversivă implicând folosirea forţei armate, în vederea provocării într-un alt stat de tulburări interne sau schimbări ale politicii acestuia în profitul agresorului.[16] La rândul lor, statele occidentale considerau agresiunea armată indirectă organizarea, sprijinirea sau dirijarea de: bande înarmate sau forţe neregulate sau voluntare care procedează la incursiuni sau infiltrări într-un alt stat; lupte civile violente sau acte de terorism într-un alt stat; activităţi subversive tinzând la răsturnarea prin violenţă a guvernului unui alt stat.[17]

Este de remarcat, că în cadrul lucrărilor Comisiei pentru Drept Internaţional (Raportul Comisiei pentru Drept Internaţional către Adunarea Generală cu privire la lucrările efectuate în cadrul celei de-a treia sesiuni (16 mai – 27 iulie 1951) au fost prezentate patru propuneri de definiţii ale agresiunii. Toate patru includeau în sine agresiunea indirectă. Din raportul prezentat de către Comisia pentru Drept Internaţionale poate fi conchis faptul că membrii comisiei Jesús María Yepes, Roberto Cordova şi Ricardo Alfaro au folosit mai mult abordarea generică de definire a agresiunii menţionând la general în proiectele lor de definiţii cele două forme de agresiune: **directă şi indirectă**.[18] Cu toate că, în versiunea lui Yepes este inclusă următoarea prevedere care o face un pic mai detaliată comparativ cu celelalte: „…violenţa (forţa), exercitată de către trupele neregulate organizate pe teritoriul unui stat sau în afara teritoriului său în complicitate activă sau pasivă a acelui stat va fi considerată agresiune…”.[19] De asemenea, în cadrul acestor lucrări este prezentă o altă propunere de definire a agresiunii care în mare parte este bazată pe abordarea de listă şi, plus la aceasta, pune accentul pe agresiunea indirectă. Astfel, Shushi Hsu a înaintat următoarea propunere: „Agresiune, care este o crimă internaţională, reprezintă un act ostil al unui stat împotriva altui stat, comis prin a)

[13] Convention for the Definition of Aggression (London, 3 July 1933). [On-line]: http://www.iilj.org/courses/documents/ConventionontheDefinitionofAggression.pdf. (Vizitat la: 12.07.2012).

[14] Dr. Vasile Creţu. Nerecurgerea la forţă în relaţiile internaţionale: Bucureşti. Editura politică, 1978. p. 112.

[15] Ibidem., p. 112.

[16] Dr. Vasile Creţu. *Op. cit.*, p. 132.

[17] Ibidem., p. 132.

[18] Report of the International Law Commission on its Third Session, 16 May to 27 July. Official Records of the General Assembly, Sixth Session, Supplement No. 9 (A/1858). Yearbook of the International Law Commission, 1951, vol. II, p. 132 – 133. [On-line]: http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_48_corr1-2.pdf. (Vizitat la: 25.07.2012).

[19] Ibidem., p. 132 – 133.

aplicarea forţei armate alta decât autoapărarea sau aplicarea unei acţiuni ale Organizaţiei Naţiunilor Unite; sau b) înarmarea formaţiunilor neregulate sau a unor state terţe, ostile statului victimă, în scopuri agresive; sau c) instigarea la conflicte civile în statul victimă în interesele altor state străine; sau d) altă aplicare ilegală a forţei, deschisă sau altfel."[20] În final, Comisia a luat în consideraţie textul înaintat de către Ricardo Alfaro din motivul că aceasta era cea mai largă definiţie. În pofida faptului că definiţia a fost modificată unii membri au considerat că aceasta încă este nesatisfăcătoare, deoarece nu sunt înţelese toate actele posibile de agresiune şi că s-ar putea dovedi a fi periculos de a restricţiona libertatea de acţiune necesară organelor Naţiunilor Unite, în cazul în care acestea vor fi chemate în viitor să aplice definiţia în anumite cazuri specifice. În final, definiţia a fost respinsă cu 7 voturi împotriva 3. Cu toate acestea, s-a hotărât de a nu abandona sarcina definirii agresiunii.[21]

Tendinţa de identificare şi examinare a noilor forme agresiune şi a tipurilor de acte de agresiune poate fi explicat prin faptul că lista de acte de agresiune stabilită prin definiţia din 1933 după cel de-al doilea război mondial era depăşită. Aceasta se datora în mare parte art. 2, alin. (4) din Carta ONU care interzice folosirea forţei sau ameninţarea cu aceasta. Accentul principal a fost pus pe interzicerea războiului. Sintagma „folosirea forţei" a fost intenţionat inclusă pentru a oferi un spaţiu de manevră mai larg pentru Consiliul de Securitate al ONU de a acţiona în anumite situaţii şi de a aplica eficient prevederile cartei în ce priveşte menţinerea păcii şi securităţii internaţionale. Acest lucru este „moştenirea" tribunalelor de la Nuernberg şi Tokyo unde a fost determinat faptul că crima de agresiune solicită anumite acte guvernamentale („agresiunea" împotriva unui alt stat). Prin urmare, un război de „agresiune" poate avea loc numai dacă folosirea forţei armate contravine dreptului internaţional. De asemenea, este necesară o folosire intensă a forţei armate. Astfel, întru calificarea unei crime de agresiune, folosirea forţei trebuie să atingă un anumit nivel şi intensitate.[22]

Luând în consideraţie, că prin Carta ONU atenţia directă a fost axată pe interzicerea folosirii forţei statele au început să pună accentul pe alte mijloace de forţare a voinţei politice a anumitor state pentru obţinerea unor condiţii favorabile în plan geopolitic sau economic care, la fel, pot periclita în mod serios suveranitatea şi integritatea unui stat. În cazul dat este vorba despre apariţia unor noi forme de agresiune. Divergenţele ideologice şi politice în timpul războiului rece nu au permis elaborarea unei definiţii ample şi concrete a agresiunii şi stabilirea elementelor sale definitorii. Este vorba de alte forme de agresiune, adiţional celei militare (directe sau indirecte). Anterior a fost menţionat că pe lângă agresiunea militară doctrina de specialitate formulează trei forme adiţionale de agresiune: indirectă, economică şi ideologică.[23]

Raportul privind problema definirii agresiunii din 3 octombrie 1952 elaborat de către Comisia pentru drept internaţional conţinea o propunere ca „*acţiunea unilaterală de deposedare a statului de resursele economice care derivă din practica acceptabilă a comerţului internaţional sau de a pune în pericol economia acesteia*" poate fi calificată ca un act de agresiune. Însă, conceptul agresiunii economice a fost criticat de alte state. Constrângerea economică nu a fost inclusă în Rezoluţia din 1974 privind definirea agresiunii, dar câteva rezoluţii au denunţat constrângerea economică drept un act de subminare a drepturilor suverane.[24] Aceste rezoluţii sunt: Carta cu privire la drepturile şi obligaţiile economice ale statelor (Art. 32) (Rezoluţia Adunării Generale a ONU 3281(XXIX));[25] Declaraţia asupra principiilor dreptului internaţional privind relaţiile prieteneşti şi cooperarea între state (Rezoluţia Adunării Generale nr. 2625 (XXV));[26] Declaraţia asupra

[20] Ibidem.

[21] Ibidem.

[22] De exemplu: atacurile Germaniei Naziste asupra statelor vecine care au fost judecate în cadrul Tribunalului de la Nürnberg, în general, au fost purtate prin folosirea unui număr mare de forţe armate şi pe teritorii vaste şi au dus la o totală sau parţială ocupaţie ale statelor victime.

[23] Шармазанашвили Г. В. *Op. cit.*, p. 119.

[24] Lori F. Damrosch, Louis Henkin, Richard Crawford Pugh, Oscar Schachter, Hans Smit. International Law. Cases and Materials. Forth Edition. American Casebook Series. 2001, p. 946.

[25] General Assembly Resolution 3281(XXIX). 12 December 1974. Charter of Economic Rights and Duties of States. [On-line]: http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/r29.htm. (Vizitat la: 10.04.2012).

[26] General Assembly Resolution 2625 (XXV). 24 October 1979. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations.

inadmisibilităţii intervenţiei în afacerile interne ale altor state şi protecţia independenţei şi suveranităţii lor (Rezoluţia Adunării Generale nr. 2131(XX)).[27]

Revenind la agresiunea indirectă. A fost indicat faptul că Raportul privind problema definirii agresiunii din 1952 includea în sine discuţii extinse care se referă la un al tip de agresiune, şi anume, „agresiunea indirectă". Principala caracteristică a agresiunii indirecte apare atunci când statul agresor, fără comiterea unor acte ostile faţă de un stat, operează prin intermediul unei terţe părţi, străini sau naţionali care activează din propria lor iniţiativă. Conceptul agresiunii indirecte a fost elaborat cu scopul de a include anumite acţiuni sau forme duşmănoase de complicitate în cadrul ostilităţilor care deja sunt în derulare. De asemenea, în timpul elaborării acestui raport s-a ajuns la concluzia că cazurile de agresiune indirectă sunt acele acţiuni care nu constituie mişcări de participare la ostilităţi, dar care au scopul de a pregăti astfel de acţiuni pentru subminarea puterii de rezistenţă a ţării sau de a face schimbări substanţiale în sistemele politic şi social ale acestui stat.[28] Termenul de „agresiune indirectă" nu este inclus în definiţia de agresiune adoptată de către Adunarea Generală a ONU prin Rezoluţia 3314, dar unele elemente ale acestei definiţii pot fi calificate a fi indirecte (ex: art. 3, lit. g). Totodată, este necesar de indicat că art. 4 al Rezoluţiei în cauză stabileşte că actele enumerate în art. 3 nu sunt exhaustive. În acelaşi context, *Rezoluţia Adunării Generale 36/103 din 09 decembrie 1981 cu privire la Declaraţia privind inadmisibilitatea intervenţiei sau implicării în afacerile interne ale statelor* prezintă o listă de acţiuni care, de asemenea, în cazul aplicării lor pot fi calificate drept acte de „agresiune indirectă".[29]

Însă problema constă în aceea că la moment nu există o listă finală şi exhaustivă în privinţa acţiunilor care pot fi calificate drept agresiune. Făcând o examinare mai minuţioasă a definiţiei inserată în Rezoluţia 3314 din 1974 putem stabili caracterul ambiguu şi vag al acesteia. Comparativ cu Declaraţia privind inadmisibilitatea intervenţiei sau implicării în afacerile interne ale statelor din 1981 ultima conţine o listă mai largă şi amănunţită a acţiunilor care urmează a fi evitate în aplicarea lor de către state dar nu se face nici o referire la o posibilă calificare a acestor acţiuni în mod oficial şi iarăşi facem faţă unor prevederi recomandabile care fac chemări disperate la buna credinţă a statelor şi, în special a supraputerilor de a se abţine de la anumite acţiuni ilegale în acest sens. Din nou constatăm o lipsă de coordonare şi cooperare în procesul de identificare a unor soluţii durabile şi eficiente în soluţionarea anumitor chestiuni majore la nivel internaţional.

De asemenea, nu trebuie ignorat rolul principiilor fundamentale în acest domeniu. Rolul principiilor fundamentale poate fi explicat prin faptul că caracterul ne-exhaustiv al listei actelor de agresiune oferă posibilităţi mari actorilor internaţionali de a devia de la prevederile generale privind neaplicarea forţei în relaţiile internaţionale. Astfel, în lipsa unor prevederi internaţionale un obstacol împotriva acţiunilor abuzive ale statelor în ce priveşte folosirea forţei în dreptul internaţional îl joacă principiile fundamentale. Datorită principiilor fundamentale stabilite în Carta ONU, adoptarea în 1970 a Rezoluţiei Adunării Generale nr. 2625 (XXV) cu privire la Declaraţia asupra principiilor dreptului internaţional privind relaţiile prieteneşti şi cooperarea între state şi, nu în ultimul rând, adoptarea Actului Final de la Helsinki la 01 august 1975 pe continentul european a fost stabilit un *status-quo* pentru întreaga perioadă postbelică. Drept rezultat, au fost consacrate principii de la care nu se admite nici o derogare, şi anume: *egalitatea suverană, respectarea drepturilor interne suveranităţii; nerecurgerea la forţă sau la ameninţarea cu forţa; inviolabilitatea frontierelor; integritatea teritorială a statelor; reglementarea paşnică a diferendelor; neamestecul in treburile interne etc.* Efectuând o analiză comparativă putem constata cu certitudine că Rezoluţiile Adunării Generale a ONU din 1974

[On-line]: http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/r25.htm. (Vizitat la: 10.04.2012).

[27] General Assembly Resolution 2131(XX). 21 December 1965. Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of Their Independence and Sovereignty. [On-line]: http://www.un.org/depts/dhl/resguide/r20.htm. (Vizitat la: 12.04.2012).

[28] Lori F. Damrosch, Louis Henkin, Richard Crawford Pugh, Oscar Schachter, Hans Smit. International Law. Cases and Materials. Forth Edition. American Casebook Series. 2001, p. 947 – 948.

[29] General Assembly Resolution 36/103. 9 December 1981. Declaration on the Inadmissibility of Intervention and Interference in the Internal Affairs of States. [On-line]: http://www.un.org/depts/dhl/resguide/r36.htm. (Vizitat la: 12.04.2012).

şi 1981 au fost elaborate în limitele stabilite de către aceste principii fundamentale.

Lupta ideologică din perioada postbelică a constituit o stavilă în consolidarea importanţei ONU în menţinerea ordinei internaţionale. Pe lângă apariţia „Cortinei de fier" un factor important în intensificarea disensiunilor interioare în cadrul ONU bazate pe motive ideologice şi politice a constituit-o aderarea fostelor colonii la sistemul ONU. Luând în consideraţie vechile „obide" faţă de fostele metropole şi lipsa la moment a unor perspective în relaţiile mutuale dintre noile state independente şi fostele mari imperii coloniale, ONU devenea „câmpul de luptă" între diplomaţiile mondiale care aveau în calitate de lozincă oficială promovarea păcii şi securităţii internaţionale, dar în final duceau o politică dublă în obţinerea unor noi avantaje în sporirea unei anumite influenţe în anumite regiuni din lume.

Din cauza unor astfel de acţiuni imprecise din cadrul ONU pe plan mondial au început să apară noi tendinţe de evitare a respectării principiilor fundamentale stabilite de către Carta ONU. Aceasta, în special, se referă la respectarea principiului neaplicării forţei sau ameninţarea cu aceasta. Speranţa creării unui sistem de securitate internaţional în cadrul căruia o condiţie obligatorie va fi soluţionarea pe cale paşnică a diferendelor internaţionale s-a năruit odată cu declanşarea conflictelor militare pe teritoriul fostelor colonii unde indirect se implicau şi marile puteri prin asistenţa forţelor beligerante. Situaţii de acest gen sunt caracteristice şi pentru fostul spaţiu socialist. Pe fundalul mişcărilor anticomuniste şi de eliberare naţională care aveau loc în Europa de Est au început să se evidenţieze noi metode de destabilizare a situaţiei în regiune şi de intimidare indirectă a ţărilor care au scăpat de hegemonia unui imperiu.[30]

Aici apare şi întrebarea cum ar trebui să fie calificate astfel de acţiuni. Nemijlocit aplicarea forţei este interzisă, cu excepţia cazurilor când este acceptată de către Consiliul de Securitate (în conformitate cu capitolul VII al Cartei ONU). Însă termenul de „forţă" are ambiguităţile sale. Uneori acest termen este folosit într-un sens mai larg pentru a cuprinde toate formele de constrângere: economice, politice, psihologice şi fizice. Astfel, statele de multe ori invocau faptul că ele nu sunt implicate într-un „război" şi preferau să denumească un conflict printr-o altă denumire.

Dorinţa de a evita implicarea directă într-un anumit conflict sau soluţionarea unui diferend prin aplicarea unor constrângeri fără careva reacţii din partea comunităţii internaţionale a reprezentat un factor important în „dezvoltarea" unor noi forme de aplicare a forţei şi nemijlocit a agresiunii.

Adiţional acestor probleme politice la nivel internaţional care creează un număr de obstacole în codificarea şi perfecţionarea dreptului internaţional sunt înregistrate alte probleme în ce priveşte calificarea noilor forme şi acte de agresiune. Astfel, analizând în detaliu noua formă de agresiune – cea indirectă – apar unele chestiuni care urmează a fi elucidate întru evitarea unor eventuale discrepanţe privind identificarea acestei forme de agresiune şi interpretarea acesteia.

În acest context, este necesar de menţionat o diferenţă majoră în ce priveşte conceptualizarea formei de agresiune indirectă. În anii '50 ai sec. XX în cadrul Comisiei pentru Dreptul Internaţional a fost pusă în discuţie codificarea **„agresiunii armate indirecte"** de rând cu **„agresiunea armată directă"**. Formă care se putea manifesta prin astfel de acte de agresiune cum ar fi: trimiterea pe teritoriul altui stat a unor bande înarmate, a mercenarilor, teroriştilor sau sabotorilor, recurgerea la orice alte forme de activitate subversivă implicând folosirea forţei armate, în vederea provocării într-un alt stat de tulburări interne sau schimbări ale politicii acestuia în profitul agresorului[31] sau organizarea, sprijinirea sau dirijarea bandelor înarmate sau forţelor neregulate sau voluntare care procedează la incursiuni sau infiltrări într-un alt stat; lupte civile violente sau acte de terorism într-un alt stat; activităţi subversive tinzând la răsturnarea prin violenţă a guvernului unui alt stat.[32] În prezent, lumea se confruntă cu noi probleme care cu mult depăşesc problema folosirii forţei armate în cadrul relaţiilor internaţionale cum ar fi consecinţele folosirii iraţionale a resurselor naturale şi poluarea

[30] Un exemplu elocvent este declanşarea conflictului armat de pe Nistru în 1992 şi îngheţarea acestui conflict pentru aproape două decenii. Aceasta a permis Rusiei păstrarea influenţei sale politice în regiune şi stabilirea unor noi priviri geopolitice în acest sens. De asemenea, astfel de situaţii sunt caracteristice şi pentru regiunea Caucazului de Sud şi anume conflictele din Georgia 1992 – 1993 (Abhazia şi Osetia de Sud) şi conflictul din Nagorno-Karabah din 1994.

[31] Dr. Vasile Creţu. *Op. cit.*, p. 132.

[32] Ibidem., p. 132.

mediului ambiant; suprapopularea însoţită de migraţia masivă a populaţiei din ţările în curs de dezvoltare; etc., care în regim de urgenţă forţează actorii internaţionale să stabilească noi tipuri de intimidare sau diminuare a suveranităţii sau independenţei politice a statelor. Astfel, în pofida faptului adoptării unei definiţii restrictive a agresiunii, mai mult ca atât cu caracter de recomandare, nu poate fi ignorată existenţa în societatea contemporană a unui nou tip de agresiune, cea *indirectă*.

Acuzaţii privind „agresiunea indirectă" erau destul de frecvente în cadrul confruntării ideologice din timpul Războiului Rece. Îndeosebi, astfel de manifestări s-au conturat în timpul rezistenţei anticoloniale şi a suportului extern pentru „mişcările de eliberare naţională". Într-o lume multipolară s-ar părea că astfel de agresiuni indirecte sunt mai puţin frecvente, dar nu sunt excluse. Ar putea fi înaintată o idee, precum că formele de agresiune indirectă sunt de domeniul trecutului pe motivul consolidării pe plan internaţional a principiului renunţării la forţă sau ameninţarea cu aceasta. Prin urmare, este important de a recunoaşte că tot mai des derogările de la principiul dat sunt întâmpinate cu reacţii negative din partea societăţii internaţionale. Ţările care au încălcat principiul dat încercau să-şi justifice acţiunile prin aplicarea dreptului la autoapărare, susţinând chipurile importanţa principiului neaplicării forţei. Astfel, automat folosirea unor metode adiţionale sau „netradiţionale" de intimidare a unui stat pot fi puse sub incidenţa acestui principiu.[33]

Luând în consideraţie condiţiile existente de pe mapamond, agresiunea indirectă nu poate fi ignorată în societatea contemporană. Uneori aceasta este unica metodă pentru unele state de a obţine un rezultat favorabil într-un diferend interstatal fără o implicare directă a comunităţii internaţionale. După cum a mai fost menţionat, există numeroase şi importante forme de atac asupra integrităţii unui stat decât mijloacele tradiţionale de atacuri militare, de obicei, numite şi agresiuni „indirecte" sau „ideologice", care dau naştere la probleme de dimensiuni cu totul diferite şi care afectează unele fundamente tradiţionale ale dreptului internaţional. Aceste atacuri variază de la mai multe tipuri de luptă ideologică şi de propagandă politică şi psihologică, prin radio, prin pliante aeriene, etc. până la organizarea de mişcări subversive, politice în interiorul altei ţări, strangularea economică sistematică a unui regim printr-un boicot comercial.

Acuzaţiile privind „agresiunea" sunt frecvent bazate pe afirmaţiile privind acordarea unui ajutor militar, precum şi controlul asupra rebelilor, într-un război civil. În cazul în care rebelii sunt efectiv sprijiniţi şi controlaţi de către un alt stat, acest stat este responsabil pentru aplicarea „forţei" ca o consecinţă de a fi într-o directă conexiune cu astfel de forţe. Astfel, Adunarea Generală a ONU a stabilit că ajutoarele militare pentru rebeli oferite de anumite state străine sunt incompatibile cu principiile Cartei ONU, cu referire implicit la articolul 2, alin. 3 şi 4.[34]

Prezenţa opiniilor privind comiterea unor acte de agresiune indirectă este destul de frecventă în ultimele perioade. Un exemplu în acest sens este opinia privind înregistrarea agresiunii indirecte de către Federaţia Rusă în Orientul Mijlociu şi în Caucaz prin intermediul unor forme cum ar fi – *acţiunile militare indirecte prin intermediul bazelor militare din regiuni, instigarea sau implicarea în conflictele interne, implicarea directă în răsturnarea regimurilor nedorite*, etc.[35]

În special, această implicare indirectă sau „agresiune indirectă" prinde viaţă prin strategia obţinerii bazelor militare pe teritoriul acestor republici. Desigur, scopul trimiterii acestor efective militare este „menţinerea păcii" în regiune. Războiul civil din Tadjikistan (1992 - 1997) poate fi menţionat în calitate de exemplu. Or, a fost demonstrat că anume asistenţa militară a Rusiei în acest conflict intern a fost factorul decisiv pentru păstrarea elitei politice din ţară care avea tendinţe pro-ruse. Se pare că Rusia are tendinţa de a exagera în unele situaţii pericolului „fundamentalismului islamic" în scopul menţinerii prezenţei sale militare în Orientul

[33] Astfel de tentative au fost respinse de alte state şi condamnate de Adunarea Generală a ONU şi anume, condamnarea intervenţiei armatelor sovietice în Afganistan din 1979; intervenţiei americane în Cambodgia 1970, Grenada şi Libia din 1983, Panama – 1989.

[34] Lori F. Damrosch, Louis Henkin, Richard Crawford Pugh, Oscar Schachter, Hans Smit. *International Law. Cases and Materials*. Forth Edition. American Casebook Series. 2001, p. 946 - 947.

[35] Berdal Aral. Cases of Direct and Indirect Aggression as Violations of International Law in Central Asia and the Caucasus. [On-line]: http://www.uam.es/centros/economicas/doctorado/deri/publicaciones/WorkingPapers/RIPS0201.pdf. (Vizitat la: 11.04.2012).

Mijlociu.[36] O situaţie similară a fost înregistrată în privinţa SUA în perioada Războiului Rece când erau abordate polemici exagerate privind „pericolul comunist".

Cu toate acestea, Orientul Mijlociu nu este unica regiune unde Rusia s-a implicat indirect în anumite conflicte interne sau chiar indirect a reprezentat factorul decisiv în apariţia unor astfel de conflicte menite să destabilizeze situaţia politică internă a statelor. Astfel, asemenea cazuri sunt înregistrate în alte foste state unionale unde brusc odată cu destrămarea URSSS au apărut conflicte interetnice indirect promovate de către Rusia. Aceste conflicte sunt cele din: Nagorno-Karabah (1988 - 1994), Osetia (1991 - 1992), Transnistria (1992), Abhazia (1992 - 1993). Caracteristic pentru aceste conflicte constă în aceea că factorul decisiv a fost implicarea indirectă militară a forţelor ruseşti cu un efect final bine cunoscut – crearea bazelor militare ruseşti în aceste regiuni şi formarea forţelor „pacificatoare" sub egida Rusiei. Rezultatul este că până în prezent în tot spaţiul CSI timp de două decenii sunt menţinute conflicte îngheţate.

Mai mult ca atât, Rusia foloseşte instrumentul economic în scopul obţinerii avantajelor politice şi militare în fostele republici unionale. Exemplu este cazul când în anul 2000 Rusia a anunţat că se va retrage din acordul CSI cu privire la regimul liberalizat de vize pentru naţionalii statelor membre.[37] Aceasta în condiţiile în care unele state din spaţiul îşi menţin PIB-ul naţional la limită datorită remitenţelor cetăţenilor aflaţi la lucru pe teritoriul Federaţiei Ruse. Republica Moldova în acest sens nu este o excepţie. Cu toate acestea, Rusia nu este singura excepţie în acest sens. Aceleaşi acţiuni de intimidare cu conotaţie economică este întâlnită în privinţa statelor occidentale în diverse regiuni ale lumii unde au anumite interese geopolitice sau economice. În special, aceste acţiuni sunt aplicate în privinţa fostelor colonii.

Un alt exemplu de invocare a unui act de agresiune indirectă a fost înregistrat în cazul crizei pentru insulele Falkland (Maldive) din 1982. La momentul dezlănţuirii crizei din Falkland şi escaladarea acţiunilor militare, Comunitatea Europeană ia o decizie fără precedent şi decide de a impune un embargo economic Argentinei întru consolidarea poziţiei sale cu Marea Britanie. În aceste condiţii Ecuadorul completamente a fost împotriva unor astfel de acţiuni şi invocând principiile generale de drept a solicitat de a pune capăt **agresiunii economice** şi **militare** împotriva Argentinei.[38]

În prezent, o situaţie destul de controversată privind stabilirea unor acte de agresiune sau intervenţii indirecte într-un conflict armat este înregistrată în cazul Siriei. Exemplul Libiei a fost unul dezamăgitor pentru două state membre permanente ale Consiliului de Securitate – Rusia şi China. Din partea acestor două state s-a simţit o anumită „trădare" din partea celorlalte state membre permanente ale Consiliului de Securitate în ce priveşte folosirea forţei în cazul Libiei. Deja, în privinţa rebeliunii din Siria şi dorinţa unor membri ai Consiliului de Securitate de a interveni în acest conflict poziţia Rusiei şi Chinei a ajuns să fie una diferită comparativ cu intervenţia în Libia. Astfel, datorită dreptului la veto folosit de către Rusia şi China Consiliul de Securitate a fost paralizat în realizarea sarcinilor sale stabilite de Cap. VII din Carta ONU. Cu toate acestea, aceasta nu a reprezentat un obstacol pentru intervenţii/implicări indirecte în acest conflict în susţinerea forţelor rebele împotriva regimului Assad. Această implicare într-un conflict intern prinde viaţă prin diverse acte indirecte care permit să schimbe raportul de forţe în favoarea unei părţi beligerante. Sunt opinii potrivit cărora izolarea regimului Assad are loc datorită ajutorului din partea statelor membre ale Ligii Arabe, suportului în domeniul transportului din partea Turciei, oferirea ajutorului prin supravegherea prin satelit din partea SUA şi activităţile serviciilor de informaţii din unele state europene, etc.[39]

[36] Berdal Aral. Cases of Direct and Indirect Aggression as Violations of International Law in Central Asia and the Caucasus. [On-line]: http://www.uam.es/centros/economicas/doctorado/deri/publicaciones/WorkingPapers/RIPS0201.pdf. (Vizitat la: 11.04.2012).

[37] Ibidem.

[38] Repertoire of the Practice of the Security Council. Chapter VIII (1981 - 1984). Maintainance of the international peace ans security. Question concerning the situation in the region of the Flakland Islands (Islas Malvinas). [On-line]: http://www.un.org/en/sc/repertoire/81-84/Chapter%208/81-84_08-13 Question%20concerning%20the%20situation%20in%20the%20region%20of%20Falkland%20Islands.pdf. (Vizitat la: 20.04.2012).

[39] Ближний Восток после ухода Асада. [On-line]: http://inopressa.ru/article/31Jul2012/liberation/finassad.html. (Vizitat la: 31.07.2012).

Din cele expuse, iese în evidenţă faptul că dreptul internaţional până în prezent nu conţine o definiţie recunoscută a „agresiunii". Practica internaţională oferă exemple privind constatarea agresiunii de către state sau de către organismele internaţionale. Dacă, în cazul organismelor internaţionale acest fapt este ca şi inexistent din motivul lipsei definiţiei oficiale ale acestui concept, atunci în cazul statelor situaţia este una cu totul diferită. Statele în procesul luării deciziei existenţei sau inexistenţei „agresiunii" în dreptul internaţional îşi bazează deciziile sale pe criteriul „natural" al definiţiei de agresiune, care în mod normal se fundamentează pe *„sentiment" (impresie)* dar nu pe *argumente juridice*.[40]

În aceste condiţii, nu este de mirare că în contextul lipsei unei definiţii oficiale a agresiunii în societatea internaţională încă sunt prezente disensiuni referitoare la identificarea tipurilor şi formelor de agresiune. Se pare că o ieşire din impas ar putea să reprezinte proiectul definiţiei de agresiune militară adoptat în cadrul Conferinţei de Revizuire a Statutului de la Roma (Kampala, Uganda, 31 mai – 11 iunie 2010).[41]

Cu toate acestea, este prematur de a declara că definiţia adoptată în cadrul Conferinţei de la Kampala este cea mai reuşită. Încă în timpul lucrărilor Comisiei Pregătitoare şi a Grupului Special de Lucru cu privire la Crima de Agresiune s-a văzut că statele semnatare a Statutului de la Roma în contextul stabilirii metodei de definire a agresiunii şi anume, prin metoda generică sau abordare de listă puneau mai mult accentul pe definiţia adoptată prin Rezoluţia 3314 din 1974. În acest sens, accentul primordial a fost pus pe definirea agresiunii militare şi stabilirea actelor agresiunii militare directe. Unica formă indirectă de agresiune este cea din art. 3, lit. g) al Rezoluţiei 3314.

Carta ONU prin art. 2, alin. (1) stabileşte că: „Organizaţia este întemeiată pe principiul egalităţii suverane a tuturor membrilor săi." Art. 2, alin. (4) în mod expres stabileşte că „toţi membrii organizaţiei se vor abţine, în relaţiile lor internaţional de a recurge la ameninţarea cu forţa sau la folosirea ei fie împotriva integrităţii teritoriale ori independenţei politice a vreunui stat în orice alt mod incompatibil cu scopurile Naţiunilor Unite". Aceste prevederi oferă un mesaj clar pentru orice stat care doreşte să fie membru al ONU urmează strict să se conformeze cu prevederile cartei în ce priveşte principiile fundamentale codificate în aceasta. În special, principiul neaplicării forţei. De asemenea, este de remarcat că această prevedere este adresată tuturor membrilor organizaţiei indiferent de influenţa politică, economică şi militară pe care o are la nivel regional sau internaţional. Orice stat trebuie să se conformeze acestor prevederi internaţionale.

Se pare că o modalitate de demonstrare a dorinţei de conformare cu art. 2, alin. (4) din Carta ONU este ratificarea amendamentului la Statutul de la Roma privind definirea crimei de agresiune adoptate la Kampala în anul 2010. Astfel, într-o lume contemporană în care metodele şi formele de purtare a conflictului armat se schimbă cu o viteză fulminantă în dependenţă de dezvoltarea tehnico-ştiinţifică comunitatea internaţională este în aşteptarea intrării în vigoare a definiţiei oficiale a crimei de agresiune având la bază o definiţie cu o vechime de aproape 40 de ani. Mai mult ca atât, "entuziasmul" statelor în adoptarea acestui tip de definiţie nu este atât de mare. Or, abia la 9 mai 2012 a fost depus primul instrument de ratificare a amendamentului la Statutul de la Roma cu privire la definirea crimei de agresiune de către Lichtenshtein.[42]

Bibliografie:

1. Benjamin B. Ferencz. *Enabling the International Criminal Court to Punish Aggression*. [On-line]: http://www.benferencz.org/index.php?id=4&article=5) . (Vizitat la: 5.04.2012).

2. Berdal Aral. Cases of Direct and Indirect Aggression as Violations of International Law in Central Asia and the Caucasus. [On-line]: http://www.uam.es/centros/economicas/doctorado/deri/publicaciones/WorkingPapers/RIPS0201.pdf.

3. Convention for the Definition of Aggression (London, 3 July 1933). [On-line]:

[40] Second Report on a Draft Code of Offences Against Peace and Security of Mankind by Mr. Spiropoulos, Special Rapporteur. Extract from the Yearbook of the International Law Commission. 1951. vol. II. [On-line]: http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_44.pdf. (Vizitat la: 12.04.2012).

[41] Resolution RC/Res.6 from 11 June 2010. [On-line]: http://www.icc-cpi.int/Menus/ASP/Crime+of+Aggression/. (Vizitat la: 12.04.2012).

[42] Crime of aggression: first ratification of the amendments. [On-line]: http://www.icc-cpi.int/Menus/ASP/Press+Releases/Press+Releases+2012/PR793.htm. (Vizitat la: 11.05.2012).

http://www.iilj.org/courses/documents/ConventionontheDefinitionofAggression.pdf. (Vizitat la: 12.07.2012).

4. Crime of aggression: first ratification of the amendments. [On-line]: http://www.icc-cpi.int/Menus/ASP/Press+Releases/Press+Releases+2012/PR793.htm. (Vizitat la: 11.05.2012).

5. General Assembly Resolution 2131 (XX). 21 December 1965. Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of Their Independence and Sovereignty. [On-line]: http://www.un.org/depts/dhl/resguide/r20.htm. (Vizitat la: 12.04.2012).

6. General Assembly Resolution 2625 (XXV). 24 October 1979. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations. [On-line]: http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/r25.htm. (Vizitat la: 10.04.2012).

7. General Assembly Resolution 3281(XXIX). 12 December 1974. Charter of Economic Rights and Duties of States. [On-line]: http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/r29.htm. (Vizitat la: 12.04.2012).

8. General Assembly Resolution 3314 (XXIX). 14 December 1974. Definition of Aggression. [On-line]: http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/r29.htm. (Vizitat la: 12.04.2012).

9. General Assembly Resolution 36/103. 9 December 1981. Declaration on the Inadmissibility of Intervention and Interference in the Internal Affairs of States. [On-line]: http://www.un.org/depts/dhl/resguide/r36.htm. (Vizitat la: 12.04.2012).

10. Lori F. Damrosch, Louis Henkin, Richard Crawford Pugh, Oscar Schachter, Hans Smit. International Law. Cases and Materials. Forth Edition. American Casebook Series. 2001. 1678 p.

11. Repertoire of the Practice of the Security Council. Chapter VIII (1981 - 1984). Maintenance of the international peace ans security. Question concerning the situation in the region of the Falkland Islands (Islas Malvinas). [On-line]: http://www.un.org/en/sc/repertoire/81-84/Chapter%208/81-84_08-13 Question%20concerning%20the%20situation%20in%20the%20region%20of%20Falkland%20Islands.pdf. (Vizitat la: 12.04.2012).

12. Report of the International Law Commission on its Third Session, 16 May to 27 July. Official Records of the General Assembly, Sixth Session, Supplement No. 9 (A/1858). Yearbook of the International Law Commission, 1951, vol. II, p. 132 – 133. [On-line]: http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_48_corr1-2.pdf. (Vizitat la: 12.04.2012).

13. Resolution RC/Res. 6 from 11 June 2010. [On-line]: http://www.icc-pi.int/Menus/ASP/Crime+of+Aggression/. (Vizitat la: 12.04.2012).

14. Second Report on a Draft Code of Offences Against Peace and Security of Mankind by Mr. Spiropoulos, Special Rapporteur. Extract from the Yearbook of the International Law Commission. 1951. Vol. II. [On-line]: http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_44.pdf. (Vizitat la: 20.04.2012).

15. Dr. Vasile Creţu. Nerecurgerea la forţă în relaţiile internaţionale. Bucureşti: Editura politică, 1978. 230 p.

16. Roşca Valentin. Noile Forme de Agresiune în contextul schimbării geopoliticii în Europa de Sud-Est. Impactul pentru Republica Moldova. Materialele Conferinţei Ştiinţifice Internaţionale a tinerilor cercetători. Ediţia a IV-a, Chişinău, 16 aprilie 2012, p. 184 - 191.

17. Roşca Valentin. Principiul nerecurgerii la forţă sau la ameninţarea cu forţa: evoluţie şi codificare. Revista ştiinţifică Studia Universitatis, Seria ştiinţe sociale. 2010, nr. 8 (38). Chişinău, p. 95 - 99.

18. Sârcu-Scobioală Diana, Lupuşor Irina, Goncearova Eugenia. Jurisdicţia internaţională penală. Chişinău: CEP-USM, 2008. 289 p.

19. Ближний Восток после ухода Асада. [On-line]: http://inopressa.ru/article/31Jul2012/liberation/finassad.html. (Дата посещения: 11.04.2012).

20. Решетов Ю. А. Борьба с международными преступлениями против мира и безопасности. Москва: Издательство «Международные отношения», 1983. 220 с.

21. Шармазанашвили Г. В. От права войны к праву мира. Москва: Издательство «Международные отношения», 1967. 192 с.

Copyright© ROŞCA Valentin, 2012.